

## ПАЙДЕЯ ЯК СИСТЕМА ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

**Ткаченко Віолетта Валеріївна**

*студентка I курсу факультету лінгвістики та перекладу*

*Науковий керівник: Крижановська Тетяна Олександрівна*

*кандидат філософських наук,*

*доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін*

*Міжнародний гуманітарний університет*

*м. Одеса, Україна*

Актуальність теми полягає у тому, що у сучасних умовах інтеграції України у світову спільноту на різних рівнях – політичному, економічному, культурному, освітянському – вітчизняна педагогіка виявляє особливий інтерес до педагогічної зарубіжної практики. Давньогрецька пайдея заснована на ідеях гуманізму, етики та освіти, що може бути цінним для сучасного українського суспільства. Вивчення цих цінностей може сприяти розвитку освіти та культури в Україні. Греція відома своєю роллю в розвитку демократії, що є актуальною темою для України в контексті політичних реформ та побудови громадянського суспільства.

Метою статті є філософське осмислення пайдеї як освітньої системи, що склалась в Стародавній Греції. Насамперед, потрібно поставити перед собою декілька задач: 1) проаналізувати поняття «пайдея»; 2) розглянути особливості процесу підготовки громадян до самостійного життя в античному полісі.

Поняття «пайдейя» (παιδεία) з'явилося в Стародавній Греції та в загальному трактуванні означало вищі форми виховної діяльності й формування особистості засобами культури та її цінностей, що, фактично, є завданням педагогіки культури [цит. за: 2, с. 93]. З давніх-давен і дотепер філософи, історики культури, педагоги та ін. науковці виявляли неухильний інтерес до феномену пайдейї. Так, наприклад, пайдейя стала глобальною темою дискусії на Всесвітньому Філософському конгресі у Бостоні 1998 р. [2, с. 93].

Дослідниця феномену пайдеї Л. Мандришук пише, що «Під пайдеєю греки розуміли не лише освіту та виховання дітей, а й медицину, архітектуру, звичайне ремесло, трагедію, комедію, поезію, філософію. Йшлося про виховання та освіту і дитини, й дорослого; навчання не лише нового, потрібного для повсякденного життя, а й навчання відчувати та мислити. Пайдея мала навчати людину не тільки корисних знань, що їх відкривали греки, а й змінювати та виховувати особу загалом» [1, с. 136–137]. Це свідчить про комплексний підхід до виховання й навчання, головною

метою якого є не лише передача корисних знань, а й формування особистісних якостей, розвиток здатності відчувати й мислити. Це визначення підкреслює важливість культури, мистецтва та гуманізму в освітньому процесі.

Вчена Т. Шмельова вказує на те, що семантика грецької пайдейї з її освітнім підтекстом вплинула на подальший розвиток значення відповідного латинського слова «гуманізм» і розкриває історичну проблематичність взаємозв'язків римського «гуманізму» і грецької пайдейї [2, с. 91]. Цікаво також, що поняття «*paideia*» вплинуло на розвиток інших понять, особливо «гуманізму», і відображено в історичному зв'язку між римським «гуманізмом» і грецьким «*paideia*». Це підкреслює важливість грецької культури та філософії як важливого джерела для розвитку гуманістичних цінностей та ідеалів. Це поняття є дуже важливим у сучасному світі, оскільки освіта та виховання мають сприяти розвитку особистості та формуванню громадянина з високими моральними цінностями.

Історичний контекст поняття «культура» часто пов'язаний з темою античного поліса. Поліс – це місто-держава з порівняно невеликою кількістю жителів, які, становлячи ядро поліса, були його громадянами. Вони підкорялися законам свого міста, захищали його від ворогів і виконували всі необхідні цивільні обов'язки (брали участь у роботі суду й інших міських служб, у проведенні народних зборів та ін.). Місто було одночасно й державою. Ось у такому місті культура була одночасно вихованням, обробленням і культом. Цим і характеризується процес підготовки громадян в античному полісі, формування зрілого чоловіка з нетямущої дитини, що й відзначали греки за допомогою поняття «пайдея» (*país* – дитина). Виховання в античній культурі займало центральне положення. Саме виховання, на думку античних мислителів, відрізняє людину від тварини, елліна від варвара, вільного від раба, філософа від черні. Виховання пов'язане з політичною діяльністю, з формуванням цивільних вдач. Виховання мало настільки універсальні функції, що випереджало сучасну ідею культури – в особливому, у виховному її розумінні [3, с. 44]. Цей контекст дозволяє нам дивитися на культуру та освіту з іншої точки зору, як інтегрований підхід до особистісного та громадянського формування. Освіта і виховання в Стародавній Греції були взаємопов'язані і спрямовані на формування цінностей, моральних обов'язків і громадянської позиції.

Термін «пайдея» має два значення [3, с. 45].

Перше: пайдея – безпосереднє виховання, навчання дитини. У ширшому смислі: освіченість, освіта, культура. У цьому терміні виражається не тільки ідея зв'язку освіти з вихованням, але й ідея глибокого контакту виховання та навчання, міцного набуття навички. Усе це досягає особливої висоти в мистецтві («техне»). Тут цей зв'язок стає особливо

зрозумілим, особливо тоді, коли йдеться про політичне мистецтво – цивільну навичку, необхідну кожному повноправному громадянину поліса. Саме ця «ремісничка» сторона грецької пайдеї вказує на інтелектуалістський характер античної культури й освіченості той що опанував певні навички розцінюється як «знавець» (поведінка оцінюється в термінах знання – Ахілл «як лев, про лють лише мислить», страшний циклоп Поліфем «ніякого не видав закону») [3, с. 45].

Зокрема, ідея «пайдеї» демонструє важливість виховання та освіти, яка включає не лише набуття знань, а й розвиток особистості як повноцінного громадянина. Це є свідченням глибокого інтелектуалізму стародавніх культур та їхньої спрямованості на створення людських ідеалів.

Друге: термін «пайдея» відкриває перед сучасною людиною естетичні підстави античності, де освіченість, освіта й культура завжди предметні, безпосередньо речовинні, «тілесні» (А. Ф. Лосєв) [3, с. 45].

Не менш важливою є ідея гуманізму в античній освіті, в якій культура і освіта завжди мали практичний «фізичний» аспект, маючи на меті формування не тільки розумових, а й фізичних умінь і якостей. Цей підхід наголошує на рівній цінності фізичного розвитку, мистецтва та спорту, а також психологічної освіти.

Греки створили унікальну систему освіти, у якій формувалася не професіонал у певній сфері, а людина як особистість, з ціннісними орієнтаціями, що визначилися. Безсумнівно, у цій спрямованості до людини й полягає неминуще гуманістичне значення античного розуміння культури, основа якого – ідеал людини, ідеал, що є ланцюгом культурного процесу [3, с. 45].

В античній Греції пайдегична освіта починалася з дванадцяти років. Із цього віку хлопчики відвідували палестру, займалися гімнастикою. У гімназіях мусичне й гімнастичне мистецтва поєднувалися у формі змагань молоді, причому в присутності глядачів, якими були вільні громадяни, а під час обговорення державних справ слухачами й глядачами, у свою чергу, ставала молодь. Власне, метою освіти була підготовка громадян, саме тому за граматику і кіфаріетом впливає педотріб, а у вісімнадцятирічному віці починалася перевірка цивільної доблесті. Проблема грецької освіти полягала в тому, що підготовка громадян не укладалася в рамки професійної освіти: в разі необхідності всі чоловіки міста ставали воїнами й політиками [3, с. 46]. Важливо також відзначити, що метою стародавньої освіти було навчання громадян таким чином, щоб вони були готові вступити до лав воїнів і державних діячів, коли це буде необхідно. Це втілює прагматичний підхід до освіти, у якому громадянська позиція та активна участь у міських справах є важливими складовими особистого розвитку. Все це робить стародавні культурні та освітні методи дуже цікавими та дуже важливими для вивчення та

розуміння сучасної освіти та її цінності. Вони нагадують про важливість розвитку особистості та громадянина, які активно беруть участь у справах громади та демонструють найвищі моральні та інтелектуальні якості.

«Пайдея» визначається як основний зміст античної культури. Однак цей освітній процес не зводився до опанування суми норм і вимог, він був підготовкою до громадського життя відповідно до досить широкого набору норм і вимог, які розцінювалися греками як їх «мудрі винаходи» – «номой» (закони). У цьому й полягав ланцюг культури: розвинути в людині здатність до інтелектуальної діяльності й естетичне начало – почуття прекрасного. Це дозволяло йому знайти почуття міри й справедливості в цивільних і приватних справах. При цьому антична людина не втрачала своєї єдності із природою. Природа була головною невід’ємною частиною космосу, що містив також богів і людей. Почуття причетності з природою часто переростало в «милування космосом», а пряме зіткнення з нею – в умогляд [3, с. 46–47].

Античні греки відзначалися гордістю своєю фізичною силою, інтелектом і здатністю жити в гармонії з природою та загальним порядком. Розглядаючи природний лад, вони розвивали свій розум, підносячи свій інтелект. На судових засіданнях і народних зборах, греки відчували себе впевнено, оскільки поліс гарантував їм свободу, соціальний захист та можливість здійснення своїх амбіцій. Стабільність та порядок не були забезпечені лише законами, але і природним ладом, який вважався раціональним, вічним і божественним. Глибокий зв’язок людини з природою формулював ідею складного, але не надто високого абсолюту, та робив "життя «по природі»" важливим етичним ідеалом освіти та культури.

### Література:

1. Мандришук Л. Роль грецької пайдеї у становленні римського гуманізму. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософія*. 2010. Вип. 13. С. 134–141. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/10.-Rol-hretskoi-paydei-u-stanovlenni-rymskoho-humanizmu.pdf>
2. Шмельова Т. Феномен античної пайдеї як підґрунтя польської «педагогіки культури». *Social Work and Education*. 2018. Vol. 5. No. 3. Рр. 91–107. DOI: 10.25128/2520-6230.18.3.9
3. Шейко В. М., Богущий Ю. П., Германова де Діас Е. В. Культурологія : навчальний посібник. Харків : ХДАК, 2011. 473 с. URL: <https://library.kre.dp.ua/Books/2-4%20kurs/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%A8%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%9C.%2C%20%D0%91%D0%BE%D0%B3%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%AE.%D0%9F.%2C%20%>

D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2  
%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%20%D0%94%D1%96%D0%B0%D1%81  
%20%D0%95.%D0%92.%20%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%8  
2%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8  
8F-%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8  
C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%  
D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.doc

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-15>

## **ЦІННІСТЬ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

**Тригубка Марія Олексіївна**

*студентка Шкурсу факультету права та економіки*

*Науковий керівник: Крижановська Тетяна Олександрівна*

*кандидат філософських наук,*

*доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін*

*Міжнародний гуманітарний університет*

*м. Одеса, Україна*

Велика цивілізаційна та культурна прірва між старим та молодим поколінням в сучасному світі є актуальною проблемою. Відносини між батьками та дітьми, інститут сім'ї стають центральними елементами обговорення. Вони служать як символи та архетипи цієї прірви. У наш час, розрив між старими і молодими стає як наслідком, так і фактором впливу на філософічні думки. Велика частина розбіжностей стосується розуміння цінностей, духовних переконань та природи сімейних зв'язків.

Молоде покоління прагне більшої індивідуальності та вільності в прийнятті рішень, тоді як представники старшого покоління можуть вважати це втратою традицій та стабільності. Цей розрив породжує питання про те, які цінності та ідеали справді важливі в сучасному світі. Інститут сім'ї є місцем, де ця прірва може бути найбільш очевидною. Зміна традиційних форм стосунків, гендерних ролей чи функцій у сімейному житті може викликати непорозуміння та конфлікти між різними поколіннями. Сучасні батьки можуть ставити більший акцент на індивідуальний розвиток своїх дітей, тоді як їх батьки можуть бути більш консервативними та традиційними.

У перших людських спільнотах склалися відносини, спрямовані на відтворення собі подібних та взаємну підтримку, відповідно до потреб виживання та захисту. Ці відносини стали основою для формування